

POD
MESEČINOM
BOJE ŠAFRANA

Roman

NIKOL K. FOSELER

Prevela s nemačkog
Gordana Veljanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Nicole C. Vosseler

UNTER DEM SAFRANMOND

Copyright © 2008 Verlagsgruppe Lübbe GmbH & Co. KG,
Bergisch Gladbach

Translation copyright © 2010 ovog izdanja, LAGUNA

*Svim divljim srcima
ovog sveta,
koja se ne daju slomiti*

POD MESEČINOM BOJE ŠAFRANA

*Kada bih mogao da raskošno nebesko sukno
izvezem od zlatnih i srebrnih niti,
sukna plave, svetle i tamne boje,
sukna boje noći, dana i svitanja,
položio bih ih tebi pred noge.
Siromašan sam, i sve što imam jesu snovi.
Moje snove polažem tebi pred noge.
Staneš li nežno na njih,
zakoraććeš u moje snove.*

Vilijam Batler Jejts

RUSIJA

VLAŠKA

Dunav

Silistrija

Varna

Vltava (Moldavija)

KRIM

Inkerman
Sevastopolj
Balaklava

Alma

CRNO MORE

Sinopa

Konstantinopolj

Skutari

Galipolje

OSMANLIJSKO CARSTVO

KRIMSKI RAT

1853-1856.

Sadržaj

Prolog	13
I U SENCI KULA.	25
II OKO ARABIJE.	179
III POD MESEČINOM BOJE ŠAFRANA	233
IV PUTEVI SUDBINE.	363
Zaključno zapažanje	501

Prolog

Oksford, april 1842.

Zvona crkve Sv. Žila, udaljene samo nekoliko kuća, na kraju ulice, odbrojavala su sate do početka proletnje ravnodnevice. *Tri, četiri, pet*, tiho je ponavljala Maja. *Šest, sedam – ili je to već bio osmi otkucaj?* Bunovna devetogodišnja devojčica se zabrojala, i kada je poslednji put odzvonilo nije znala da li je jedanaest ili je tačno ponoć. Uzdišući, okrenula se na drugu stranu i povukla spali pokrivač. U sobi je bilo hladno. Iako je danju otoplilo, po noćima se ne bi reklo da je stiglo proleće. Kod Grinvudovih, kod kojih je u svakoj generaciji bio barem jedan lekar, prozori su i leti i zimi bili odškrinuti noću, zbog svežeg vazduha i sticanja otpornosti. Uvek je bilo tako, barem koliko Maju služi pamćenje.

Osluškivala je zvuke u sobi. Duboko, ravnomerno disanje potvrđivalo je da je njena mlađa sestra, kao i obično, već čvrsto zaspala. Dok je Andželina svoj režim spavanja prilagodila zahtevima svoje majke i dadilje, Majina navika se nekako kosila s njihovim željama, ali to nije bila jedina razlika između ove dve devojčice. Ko prvi put sretne Martu Grinvud i njene kćeri teško može da se suzdrži od pomalo zbunjenog posmatranja

dve devojčice. Andželina i njena majka ličile su jedna na drugu kao jaje jajetu: obe nežne, blede i plave, s istim velikim tamno plavim očima, poput ukrasa od marcipana. Maja je delovala prilično grubo u poređenju s nežnom sestrinom figurom. Čak i zimi njen ten bio je preplanuo. I, iako je bila veoma ponosna na svoju tamnu kosu i, za razliku od Andželine, na svoje prirodne lokne, retko ih je vezivala po modi tada raširenoj kod mlađih i nešto starijih devojčica. Najneobičnije kod Maje bile su njene oči: svetlosmeđe zenice svetlucale su na suncu u boji zlata, meda ili ćilibara. Oni koji su poznavali porodicu znali su da je Džerald Grinvud bio u drugom braku i često su mislili da su Maja i njen stariji brat Džonatan iz Džeraldovog prvog braka.

Pre skoro tri godine, Grinvudovi su se preselili iz jedne tesne kuće iz Ulice Turl u Ulicu sv. Žila. Nakon što je sedamdesetih godina prodao svoju lekarsku ordinaciju, Majin deda se uselio u dve sobe u prizemlju. Jednog dana, dok su svuda po kući bile razbacane poluotpakovane i neotpakovane kutije, a da više ne bi smetala radnicima, Maja je sela na kauč pored svog dede držeći u rukama šolju mleka i keks, dok je gore na spratu Andželina mirno spavala. Maji nije smetalo da provodi vreme sa svojim ćutljivim dedom. Prijalo joj je njegovo ćutanje, posebno u poređenju s Andželininim brbljanjem i neprekidnim majčinim i dadiljinim opominjanjem da stoji uspravno, da pravi sitne korake, da tiho govori.

Polako je ljuljala noge i posmatrala novoopremljenu sobu s visokim šarenim prozorima koji gledaju na ulicu. Zaustavila je pogled na portretu u zlatnom okviru, na koji do tada nije obratila pažnju. Mora da potiče iz jedne od prostorija dedine kuće, u koje deca nisu imala pristup tokom uobičajenih nedeljnih poseta. Sve do selidbe, kada su nosači uporno pokušavali da unesu težak hrastov krevet, Maja je verovala da njen deda nema krevet i da je uglavnom spavao na šezlongu u ordinaciji, gde

je provodio najveći deo svog vremena. Ipak, izgleda da mu je ova slika bila veoma draga jer ju je odmah okačio i to pre nego što je otpakovao omiljene stručne knjige i postavio ih na svoje mesto. Slika je prikazivala ženu u staromodnoj odeći, ni nalik na raskošne široke suknje njene majke ili žena na ulici.

Kosa crna poput ebanovine bila je blago talasasta i delovala je Maji, u poređenju s pedantno uvijenim, čvrstim loknama njene majke, nekako neisfrizirano. Uprkos firnisu koji je prekrivao boje i platno, pažljivim posmatranjem slike primetila je da je prikazana žena imala neobične oči slične njenim. Niko u porodici nije imao takve oči.

„Deda“, upitala je, „ko je to na slici?“ Dr Džon Grinvud je kvrgavim prstima čvršće stegao štap, dugo posmatrao sliku i, na kraju, Maju. „To je tvoja baka Alis, draga. Ona je odavno mrtva. Tada nije bilo ni tebe ni Džonatana. Veoma ličiš na nju.“ Zvučao je tužno i Maja nije znala kako da reaguje, pa se posramljeno vratila na grickanje svog keksa. Ipak je bila srećna zbog saznanja da ima oči poput bakinih, iako ona više nije među živima.

Ponovo su odjeknula zvona crkve Sv. Žila. Stenjući, Maja se okrenula na drugu stranu i izvukla nogu izvan pokrivača jer joj je opet postalo vruće. Od zimus i deda je na nebu. Kao i Džonatanova majka, koje se on nije sećao.

Njena majka volela je da kaže „na nebu“ umesto „mrtav“; govorila je da je to ružna navika lekara, a potom bi je grdila. Maja se trudila da o tome vodi računa, iako nije znala zašto. Tako je bilo i s mnogim drugim stvarima zbog kojih ju je majka ispravljala. Takođe nije razumela zašto ju je opominjala češće nego Andželinu. Ponekad, kada se budila iz svog nemirnog sna, razmišljala je o tome, i o smrti, i o nebesima. Ali i o odnosima unutar porodice koji su joj se ponekad činili tako zamršenim da bi joj se zavrtilo u glavi, ali i o Džonatanu, koji je s petnaest

godina delovao nekako već odraslo i koga je retko viđala otkad je otišao na školovanje u Vinčester. U stvari, on je bio njen polubrat. Da li bi ga volela još više da je bio njen „istinski“ brat? Andželina je bila njena „istinska“ sestra, a ipak Maja je ni blizu nije toliko volela kao Džonatana, pa čak i da se trudila. Stalno su je saletale nove misli, jer su neprestano pristizala nova pitanja. Nije ni čudo što je ujutro uvek bila umorna i što se nerado budila, dok je Andželina ustajala iz kreveta uvek sveža i naspavana.

Maja je već bila sasvim budna. Ponekad, kada bi je mučile ovakve misli, od velike pomoći bili su razgovori s ocem. Dok su svi već odavno spavali, njen otac je i dalje radio u radnoj sobi na prvom spratu ili u biblioteci u prizemlju. A uveliko je bio van kuće kada bi dadilji uspelo da Maju izvuče iz postelje.

Kao mladić puno je putovao po Italiji i Grčkoj, sve do Bliškog istoka. Svuda po kući nalazile su se oštećene stare vazne i tanjiri, novčići pokriveni zelenom patinom i napukla drvena rezbarija. Ti predmeti bili su veoma vredni i zato su bili iza stakla, nepristupačni Majinim znatiželjnim prstićima. Džerald Grinvud je dobro poznao istoriju, predavao je stari vek na koledžu Bejliol, ali je uvek izgledalo kao da stalno teži za još većim znanjem. Za Maju je uvek imao vremena, bez obzira koliko je sati. Tada bi nemarno odgurnuo beleške i knjige na stranu, podigao bi je na svoja kolena i pažljivo slušao, zamišljeno uvlačeći dim iz lule pre nego što bi joj promišljeno odgovorio.

Maja je pažljivo podigla glavu. Ispod vrata se pojavio prozirno tanak trag svetlozlatnog svetla. Zastala je jedan trenutak; onda je ustala, otapkala bosim stopalima po podu i tiho šmugnula kroz vrata kako ne bi probudila sestru.

Pipajući svuda naokolo kretala se duž polumračnog hodnika i pri tome je veoma spretno izbegavala svako škripavo mesto tepihom pokrivenog drvenog poda. Njena majka se stalno žalila na „ružnu staru škrinju“ kako je često nazivala Blek hol. Maja

je volela ovu kuću upravo zbog njene zamršene strukture i mračnih uglova, u kojima se tako veličanstveno mogao doživeti strah. Iako je u kući bilo dovoljno mesta, njena majka je smatrala da nije potrebno da devojčice imaju svoje sopstvene sobe. Ostale prostorije bile su za goste, za profesore iz Kembriđža, Londona ili iz inostranstva koji su tu povremeno boravili, sedeli noću i diskutovali s njenim ocem i ponekim studentima. Stalno je neko dolazio i odlazio, i majka se neprekidno žalila da ima puno posla oko njih. Ipak, Maja je primećivala da su majčine oči sijale dok je trčala tamo-amo, pripremala posluženja i nameštala sobe, stavljala sveže cveće u vazne i dočekivala goste elegantno obučena.

Bivalo je sve svetlije sa svakim osvojenim stepenikom. Snop svetlosti dolazio je iz očeve radne sobe. Vrata su bila delimično odškrinuta, tako da se video delić tamnocrvenog tepiha sa svetlom vitičastom mustrom, kao i bočna strana masivnog pisaćeg stola. Njen otac nije bio sam; u žuboru njegovog tako poznatog glasa čuo se još jedan glas. Kao što se slatki miris lule mešao s nekim drugim, oporijim mirisom. Majino srce je brzo zakucalo. *Ričard! To je Ričard!*

Ričard Fransis Barton, student druge godine Triniti koledža, bio je rado viđen gost u Blek holu, i to otkad je sreo Džeralda Grinvuda u kući jednog zajedničkog prijatelja, lekara, kod koga je živeo kao podstanar na prvoj godini studija. Gospođa Grinvud bi svaki put pocrvenela poput neke šiparice kada bi joj se Ričard uz komplimente šarmantno zahvalio na večeri. Često su on i Džerald šetali naokolo baštom, udubljeni u razgovor o stranim jezicima i kulturama ili se s užitkom predavali sećanju na prirodu i ljude u Francuskoj i Italiji, gde je Ričard odrastao. Potom bi se povlačili na brendi u Džeraldovu radnu sobu, kao što to čine i sada, u ove kasne sate. Koliko je lula bila tipična za Džeralda, toliko je cigara bila neizbežna za Ričarda. Ipak, niko u kući nije toliko zavoleo Ričarda kao Maja.

Prikrala se sve do poslednjeg stepenika u nivou s vratima radne sobe, čučnula, obavila rukama izrezbaren gelender i prislonila lice kako ne bi propustila nijednu reč, s nadom da bi mogla da ulovi Ričardov pogled.

„...mog starog da ubedim da nema nikakvog smisla da me prisiljava da se prihvatim svešteničke karijere. Ljaga koja je pala na mene zbog izbacivanja sa univerziteta dobro mi je došla“, slušala je Maja kako Ričard priča dubokim, lako hrapavim glasom. „Dobro je ispalo da se početak semestra poklopio s početkom nevolja. Umesto da slušam propovedi profesora, našao sam se sa nekoliko drugara izvan koledža Vuster i u iznajmljenim kočijama odvezli smo se na trku!“

„Što pretpostavljam nije ostalo neprimećeno“, promrmljao je Džerald ispod lule.

„Ne.“ Maji se učinilo da je osetila tračak grize savesti. „Dekan nas je pozvao na razgovor, bio je blag i želeo je samo da nas ukori. Nastupio sam s argumentom da prisustvovanje trkama u svojstvu gledaoca ne smatram nemoralnim. Razljutila me je izjava da bi univerzitet prihvatio da i dalje tu studiramo ukoliko bi nam zauvek stavili zabranu na ovakva dešavanja. Odgovor sam obogatio frazama poput 'poverenje se stiče poverenjem', što je značilo: čisto izbacivanje.“

Nastala je kratka pauza, tokom koje je Džerald očito ponovo napunio lulu, jer se odmah potom po sobi proširio gust dim, i on se nakašljao. „Univerzitet dopušta ovakve trke ali samo van njegovog okruženja. Radi sigurnosti studenata, važna predavanja su u vreme održavanja trka. Već se dešavalo da su na takvim trkama neki posmatrači pali pod točkove kočija ili konjska kopita. To nema nikakve veze s držanjem do zadržanih principa ili s tutorskim ponašanjem.“ Džerald Grinvud je bio protiv glasnih prekora. Smatrao je da ljudski um poseduje sposobnost sagledavanja stvari, i njegov miran i objektivna način

argumentovanja mogao je svakoga da postidi zbog svog promašaja, što je Maja dobro znala iz svog sopstvenog iskustva. „Ali“, požurio je Džerald da nastavi i preduhitri Ričardov prigovor, „gde god možeš, ti se trudiš da naglasiš svoj imidž osobnjaka i buntovnika. Usudio bih se da te podsetim na tvoje obesne žurke i zlobne karikature profesora i tutora. Već u prvom tromesečju izazvati drugog studenta na dvoboj – za to je neophodna određena doza drskosti.“

Taj događaj postao je legendaran za oksfordske studente. Ričard Barton se još nije ni upisao na univerzitet kada ga je jedan stariji student ismejao zbog dugih povijenih brkova koje je Ričard nosio po poslednjoj italijanskoj modi. Ljubazno se poklonio, otkrio svoje namere i podrugljivca izazvao da bira oružje. Dueli su zvanično bili zabranjeni, i stariji student nije prihvatio Ričardov izazov na dvoboj. Tako je Ričard Barton na samom početku studija digao veliku prašinu i stekao popularnost među studentima.

„Ko je poput mene odrastao na kontinentu razume, ovde očito potpuno nepoznato, suptilnost viteškog ponašanja“, vatreno se branio Ričard.

Džerald nije pokazivao želju da produbi temu. „Šta se desilo s tvojim drugovima koji su takođe išli na trku?“

„Zabrana prisustvovanju predavanjima do kraja semestra. Ništa više“. Ričard je zvučao razočarano.

„Tako, dragi moj“, uzdahnuo je Džerald i nastavio s puno saosećanja, „ti si ipak otišao korak dalje od svog cilja. Mogu da te razumem – i moj otac nije bio srećan što nisam sledio tradiciju moje porodice i poput njega postao lekar. Takođe je trebalo da prođe vreme da shvatim da moj sin, koji inače ima odlične ocene iz latinskog i grčkog, pokazuje više interesovanja za sve živo i neživo u prirodi nego za stare rukopise. Znači, napuštaš u nemilosti te svete dveri. Žalosno. I više nego žalosno. Do

sada sam se susreo samo sa nekolicinom studenata čiji razum i sposobnost mogu da se uporede sa tvojim. S druge strane, slobodoumnik kao što si ti nema šta da traži u jednoj takvoj instituciji. Šta sada planiraš?“

„Da krenem u kolonije južne Australije, Kvinsland, Novi Južni Vels, ili u Ujedinjenu provinciju Kanade. Što se mene tiče, možda i u Švajcarsku gardu u Napulju ili čak u Legiju stranaca – samo što dalje od ovog hladnog, vlažnog ostrva i njegovih zadržanih stanovnika!“ Zvučao je ljutito, istovremeno i razočarano, što je Maju duboko pogodilo. „Ipak bi mi najdraža bila Indija. Nadam se da ću moći da ubedim oca da mi kupi pravo na korišćenje oficirskog čina još pre nego što se završi rat u planinama na severozapadu Indije. Očito da nisam ništa drugo zaslužio nego da za šest groša na dan Avganistanci pucaju u mene.“ Njegove reči svedočile su o dubokoj gorčini. „Gorim od želje da dam lekciju Avganistancima – dovoljno je da podsetim na masakr nad vojnicima i civilnim stanovništvom u garnizonu u Kabulu januara ove godine! Čak i u ratu bi trebalo da postoji nešto što se zove čast.“

„Ali u vojsku, Ričarde...“

„Znam“, odgovorio je mrzovoljno, „čak i tamo bih morao svoj *slobodni duh*“, malo je povisio ton kod poslednje dve reči, „da podvrgnem interesu službe. Ipak, tamo mogu da naučim jezike. Jezike za koje ne postoje rečnici i gramatike. Jezike, zahvaljujući kojima bih mogao da živim s domaćim stanovništvom kao da sam jedan od njih i tako naučim njihove običaje i navike. Da sam bogat, mogao bih sebi da priuštim luksuz i da putujem o sopstvenom trošku i...“

„Ne bi smela da prisluškuješ“, siknuo je meki glasić iza Maje. Okrenula se. Dva stepenika iznad nje stajala je Andželina u beloj spavaćici, istoj onakvoj kakvu je nosila i Maja. Zbog svoje sjajne, plave kose uvijene u bezbroj papirića, ličila je na malog

anđela – ili, možda pre na nekog ljutitog anđela, tako prekorno je zvučao njen dečji glasić.

„Ali, to je Ričard“, šapnula je Maja u svom slabašnom pokušaju da se odbrani. „Moram da slušam kada on priča! Kada porastem želim da budem baš kao on – tako smela i hrabra, tako divlja, tako...“

„To je nemoguće“, odgovorila je Andželina prezrivo. „Pa, ti si devojčica!“

U Maji se raspalila srdžba. Podigla se na noge čvrsto stežući pesnice. „Da li to mogu, videćeš uskoro!“ odgovorila je žustro, glasnije nego što je želela.

„Šta se ovde dešava?“, Džerald Grinvud je stajao na vratima i s čuđenjem ali i simpatijom zurio u dve pojave u belim spavaćicama. Poput munje, Andželina je zbrisala uz stepenice i nestala u tami gornjeg sprata. Maja je postideno pognula glavu i sakrila bose prstiče stopala u flor uskog saga na stepenicama.

„Nisam znao da u Blek holu hara jedan ovako čaroban noćni duh.“ Čuvši Ričardov glas, Maja je ispod poluspuštenih kapaka ipak uspela da žmirne prema vratima. Stajao je pored njenog oca, viši bar za glavu, krupan i širokih ramena. Uprkos kravati i crnoj po sredini razdeljenoj kosi, više je podsećao na nekog Italijana ili Ciganina, na božićnom vašaru na trgu ispred crkve Sv. Žila, nego na Engleza. Zbog njegovog pogleda s tračkom osmeha na inače mrkom licu, Majini obrazi pocrveneli su od sreće.

„Zar nećeš da me pozdraviš, princezo?“ Prešao je preko praga, kleknuo i raširio ruke. S olakšanjem, Maja je poletela uz stepenik prema njemu i bacila mu se u naručje. Priljubivši svoje lice na ramenice njegovog sakoa, Maja je udahnula miris duvana, vune, sapuna i pomade, i nečeg teškog, drvenastog, što je bilo jedinstveno Ričardovo.

„Ričard je došao da se pozdravi. On sutra napušta Oksford i sigurno se dugo neće vraćati u Englesku.“ Maja je podigla glavu

i zbunjeno pogledala oca, koga je očito tištalo što mora da joj zada ovakav bol. Njen pogled je ponovo prešao na Ričardovo lice oštih crta i visoko podignutih jagodica, prodro ljubopitljivo, više molećivo u njegove njoj tako bliske tamne oči u uzaludnoj nadi da je ovo samo jedna od njegovih šala kojima ju je često peckao. Ozbiljno, skoro se izvinjavajući, uzvratilo joj je pogled.

Otkad je Džonatan samo za raspust dolazio kući, Ričard joj je bio jedina i najdraža igračka. Andželina je volela da se igra samo sa svojim glupim lutkama, i kada je Maja slučajno polomila porcelansku šoljicu za čaj nikada više nije smela da se približi kućici za lutke. Za razliku od drugih, Ričard je u bašti izazivao Maju na duele drvenim mačevima i posle svakog njenog uspešnog pogotka bacao se na travu glumeći samrtnički bol. Ljuljašku ispod jabukovog drveta ljuljao je sve više i više, tako visoko kako se njen otac nikada ne bi usudio, dok je Maja cičala od sreće i lagodnog straha. Oboje bi sedeli na podu biblioteke pognuti nad velikim atlasom, Majine dečje ručice i Ričardovi neverovatno tanki prsti putovali su stazama Marka Pola. Tako su planirali svoju sopstvenu ekspediciju na Istok odakle bi se vratili u Englesku natovareni svilom, čajem, začinima, zlatom i dragim kamenjem. Danas je trebalo svemu tome da dođe kraj? U Indiju, pomislila je, i zagrcnula se. Oblio ju je hladni znoj, i nešto joj se steglo u želucu.

„Da se nisam probudila“, šapnula je užasnuta, „ne bih te nikada više videla.“

„Znaš“, Ričard je duboko udahnuo i pomazio je nežno po leđima, „nisam tako dobar u opraštanju. Susreti su mi draži.“

„Ali“, prasnula je, „ti ne smeš otići!“ Prstima ga je grčevito uhvatila za sako, kao da je tako želela da ga ubedi da ostane. U nuždi se, teškom mukom doduše, odlučila da mu poveri svoju najbolje čuvanu tajnu. Obavila je ruke oko njegovog vrata, pritisla obraz na njegovu slepoočnicu, tamo gde je najintenzivnije

mirisao na sok od korena slatkog drveta, i šapnula mu na uho: „Želim da se udam za tebe.“

Posramljeno se odmah odmakla od njega, jer se plašila da će je ismejati. Ričard ju je pogledao začuđeno, čak i pomalo bespomoćno. Onda ju je ponovo privukao sebi. Približio je usne uz njeno uho i golicajući je dugim krajevima brkova svakim izgovorenim slogom, prošaputao: „To je jedna veoma neočekivana i neformalna bračna ponuda, Majoška.“ Njegov glas je vibrirao od dobrog raspoloženja. „Sa mnom, kao supružnikom, ne bi imala puno sreće – trebalo bi da o tome dobro porazmisliš! Ali, rado ću se vratiti na tvoju ponudu, kada se budemo ponovo videli. U međuvremenu“, udaljio ju je od sebe i kažiprstom pritisnuo vrh njenog nosića, „pažljivo radi sve zadatke koje ti zadaje tvoj otac. Ti znaš da ja ne volim glupe žene! I pisaću ti koliko često budem mogao. Da li se slažeš, moja mala gospođice? Maja je klimnula glavom kao opijena, i Ričard se uspravio.

„Hvala, profesore. Za sve.“ Njih dvojica su razmenila kratak i snažan stisak ruku. „Ne, nemojte se truditi, sam ću naći izlaz.“

S osećajem potpune nemoći, stiskajući ledene prstiče u toplu šaku svog oca, Maja je posmatrala kako je Ričard Barton strčavši niz stepenice jednostavno nestao iz njenog malog sveta.

Budale nasrću tamo gde anđeli nečujno ulaze.

Aleksandar Poup

*„Budale nasrću tamo gde anđeli nečujno ulaze!“
Anđelima i budalama zajedničko je
to da slede zapovest svoje prirode,
bez nade za pohvalu, bez straha od prekora.*

Ričard Fransis Barton,
The Kasidah of Haji Abdu El-Yezdi

1

Oxford, pred Božić, 1853. godine

„Majo! Smesta da si se vratila! Još nisam gotova s tobom! Majo!“ Glas Marte Grinvud skoro da je prepukao oštro se prelamajući kroz vazduh od balkona na gornjem spratu pa sve do poslednjeg kutka Blek hola.

„Ali ja jesam završila s tobom, majko“, iscedila je Maja, dok je trčala niz stepenice prebacujući ogrtač preko ramena.

Dole u predvorju zamalo se nije sudarila sa Hejzel koja je nosila poslužavnik s čajem i biskvitima. Služavka je zgranuto gledala kako Maja bez pozdrava prolazi pored nje, širom otvara staklena baštenska vrata i izleće napolje. Ledeni vetar prohujao je u prostorije i naneo nekoliko snežnih pahuljica na prag. Hejzel je osluškivala. Gore su se čuli prigušeni glasovi još uvek uzbuđene gospođe Grinvud i gospođice Anđeline, koja je smirivala svoju majku. Hejzel je spustila poslužavnik na stočić pored stepeništa i nastavila da prisluškuje. Držeći se rukom za okruglu kvaku baštenskih vrata gledala je kako Maja gaca po snegu i sapliće se po zavejanoj bašti: tamni profil prekriven crnim šalom u prigušenom svetlu zimskog popodneva, svaki korak, vidljivi izraz besa i revolta.

„Jadno dete“, promrmljala je Hejzel s puno saosećanja. „Trenutno joj nije lako s milostivom.“ Pažljivo je zatvorila vrata i požurila da odnese čaj pre nego što se ohladi.

Maja je ljutito gacala po snežnom nanosu ne obraćajući pažnju na vlažne cipele i potpuno mokar rub suknje. Zastala je tek pred starim jabukovim drvetom, očistila tanak sloj snega s ljuljaške, koja već odavno nije u upotrebi, i sela na nju. Ruke je čvrsto obavila oko sebe i, namrštivši se, počela je da se ljulja. Hrabro je potiskivala suze koje su joj gorele u očima i netremice gledala pred sebe. Velika nepravda!

Iz četvorougonaog izreza na haljini izvadila je pismo koje je otela iz ruku svoje majke, povod za današnju raspravu. Zamisljeno ga je držala u rukama, pre nego što ga je otvorila.

Kairo, 4. decembar 1853. godine, hotel *Šepards*

Mačkice moja,

Ne brini – od kada sam ti poslednji put pisao ništa ozbiljno se nije dogodilo što je moglo da me natera da se vratim u jedinicu, zaista ništa vredno priče za jednu mladu damu. Osećam se već bolje i jače, i to je sigurno zbog tvojih redova, najdraža Majo. Mogao sam da uzmem bolovanje i da nastavim rad na skicama itd., koje sam napravio u Meki i Medini; ovde, za razliku od Indije, poznajem umetnike koji mi mogu pomoći. Beleške o mom hadžiluku u Meku i Medinu veoma sporo napreduju. Pisanje zamara mozak a mozak zamara telo.

Sreo sam dr Johana Krapfa i pitao sam ga o izvoru Belog Nila, o Kilimandžaru i Mesečevim planinama. Od njega sam dobio knjige o istoriji arapskih trgovaca i to mi je

omogućilo da proširim saznanja iz Ptolomejevih dela. Kod njega naime piše: blizu Aromate, i pećinskog naselja sa desne strane, posle dvadesetpetodnevno marša i jezera u koje se uliva Nil... To je rešenje zagonetke, Majo, put kako da se jaje postavi da stoji uspravno, kako da se boginji Isis podere veo! Već tri hiljade godina naučnici pokušavaju da prate Nil uzvodno kako bi pronašli njegov izvor, i to bezuspešno. Kome to uspe, taj će pisati istoriju!

Spreman sam da sledeće sezone krenem sa istraživanjima unutrašnjosti Afrike, ukoliko mi naravno odobre odmor. Kada bih od vlade dobio finansijska sredstva da platim nekolicinu dobrih ljudi koji bi mogli da me prate (jednog za geografska merenja, drugog za botaniku), ne bih više nimalo sumnjao u naš veličanstven uspeh. Puno sam video od Arabije. Pravo je zadovoljstvo putovati kroz nju i najviše bih voleo da za dve ili tri godine odem na istočnu obalu. Ali, iz tog putovanja ne bi mnogo više proisteklo od otkrića novih pustinskih dolina i njihovog stanovništva. Bez konja, začina, samo skromna slava, po Vredeovoj knjizi naravno – smešno je, ukoliko su ovdašnje priče istinite, na koji način je sakupio materijal i obradio ulogu lavova u ovim krajevima.

Raduje me da ti se dopada ona druga knjiga koju sam ti poslao – otvoriće ti nove horizonte. Nemoj dozvoliti da te otkriju pri čitanju te literature; gospođa mama bi mogla da se zabrine za tvoju čednost! Moli se na Božić za moju tamnu dušu i ne zaboravi me, starog vragolana.

*Zauvek tvoj,
Ričard*

Bilo je to poslednje u čitavom nizu pisama koja su pratila Majino detinjstvo i doba njenog odrastanja. Pisma iz Bombaja,

Gudžarata, Sinda, s plaža Goe i plavih Nilgiri planina, iz Hajderabada i Aleksandrije. Imena koja su mirisala na šafran i koriander, cimet i biber, i u sebi nosila sunčev sjaj i avanturu. Pisma za koja se mislilo da će onome ko ih otvori prhnuti pesak u lice, alevu papriku ili zelenu kanu. Napisana na papiru nato-pljenom solju svetskih mora i zvucima orijentalnog bazara i tišinom usamljenih planinskih venaca.

Poslednja osoba u čije ruke je trebalo da dođe ovo pismo bila je njena majka. Glasine o Ričardu Bartonu brzo su se širile i u međuvremenu su postale više nego loše. Odavali su mu priznanje za hrabrost i odlučnost, genijalnu nadarenost za jezike i neiscrpni istraživački duh. Ipak, smatralo se odsustvom dobrog ukusa da se jedan *sahib*, ne poštujući vladajuće običaje i načela belaca u Indiji, ne samo mešao s lokalnim stanovništvom već je i sebi doveo naložnicu indijskog porekla. Priča se da je čak kao tajni agent po nalogu generala Napijera špijunirao kuću svog prijatelja u kojoj su se okupljali engleski vojnici. Njegov izveštaj bio je tako detaljan da se pretpostavlja da je i sam učestvovao u mnogim razvratnim scenama, poput „protivprirodnog bluda“ s maloletnim dečakom. Čak je i ovog leta, preobučen u Arapina, obilazio sveta mesta islama, u jednoj, za svakog dobrog hrišćanina nepodnošljivoj perverziji hodočašća, na kome je, po pričanju, ubio čoveka.

Marta Grinvud cenila je Ričarda kao ličnost i kao prijatelja svog muža. Ipak, on nije bio dobra prilika za stariju kćer, pa makar se oni samo dopisivali. Udati Maju, očigledno je bilo nemoguće. Uprkos školi plesa, časovima klavira i jahanja, uprkos nemilosrdnom vucaranju po malograđanskim čajankama, ozbiljnog udvarača za Maju jednostavno nije bilo. Čak i bledunjavi knjiški moljci sa seansi kod profesora Grinvuda brzo su gubili interesovanje za Maju nakon što bi se vatreno ubacivala u razgovor i mladićima neženstveno sipala u lice

svoje mišljenje. Marta je shvatila da joj je majčinska dužnost da, uprkos svojim moralnim kodeksima, otvori pismo koje je Hejzel donela s ostalom poštom i da konačno prozove svoju stariju kćer na odgovornost. Maja je sa dvadeset godina važila za usedelicu i nije više bila dobra prilika za udaju; zbog toga se njena majka još više trudila da sačuva Majin dobar glas. Između njene kćeri i Ričarda Bartona više neće biti kontakata, to je bilo sasvim sigurno.

Zabrinutog lica, Maja je ponovo savila pismo, stisnula ga među dlanovima i neko vreme, kao u molitvi, priljubila na svoje usne. „Vrati se, Ričarde“, šaputala je glasom promuklim od čežnje, „vrati se, i odvedi me odavde!“

Njegova pisma bila su za nju najveće blago. Toliko često ih je čitala da je svaku reč znala napamet. Ona su bila vrata u čarobni svet pun boja u koji je mogla da zakorači u svako doba, kada su dani bili tako sivi, jednolični. Ali i jedina veza s Ričardom, i svako pismo nosilo je njegov glas, kao da joj je udaljen na hiljade kilometara šaptao:

Kako su divne ove orijentalne noći... Posvuda lebdi sladak miris hukah-lula, posvuda kadionice, opijum i kono-plja... Tkanine, tako bogate kao da su tkane za princeze iz bajke, ili za tebe, mala moja Majo... I onda mi je učitelj hinduizma zvanično dozvolio da nosim janeo, svetu togu bramana... Neprestani tam-tam i jaukanje domaće muzike, pomešane s pretećim urlanjem žitelja, lavež i kev-tanje svadljivih uličnih džukela i krici gladnih galebova posvađanih oko ribljeg komada, spajaju se u jednu čudnu mešavinu koja se susreće sa zvucima tam-tama. Sećam se naše plovidbe čamcem kada sam „nas dvoje“ – kako si ti to uvek govorila – veslao preko Čevrela, u vreme cvetanja jorgovana... Vazduh je bio mek i mirisan, istovremeno i

dovoljno svež da bi prijao. Sumaglica se spustila na zemlju ali se i brzo povlačila na brežuljke ostavljajući slobodne vrhove prekrivene palmama kako bi mogli da udahnu srebrnastu svetlost praskozorja... Kako su samo tvoji roditelji unapred znali da ti daju takvo ime! Maja, boginja iluzije koja očarava i začarava ljudski duh. Kao što sam i tebe doživeo van vremena i prostora, kao nešto više od iluzije, iako znam da postojiš; kao što me i sećanje na tebe opčinjava i začarava – Majo, Majoška...

Zatvorila je oči. Obrazi su joj goreli od besa i hladnoće. Ipak, s malo mašte mogla je da zamisli sunce. Sunce, koje je grejalo vazduh, topilo sneg kao i mesece koji su prohujali od onog letnjeg dana pre dve godine, i Maju uvodilo u svet njenih snova...

Maja je sedela na svom omiljenom mestu, na ljuljašci ispod jabuke. Jednu nogu je presavila i na nju položila knjigu; drugom se ljuljala u taktu. Cipele su ležale na travi, a čarape neuredno razbacane okolo. Ovo mesto bilo je poput vrta. Visoko grmlje – jorgovani, burjani, ljiljani – skrivalo je drvo od znatizeljnih pogleda ukućana. Unutrašnja strana ograde, udaljena samo nekoliko koraka, bila je pokrivena dvobojnom puzavicom, a oko kapije je rasla ruža puzavica ponosna na svoj cvet. Kroz gvozdenu kapiju prema Blek hol ulici čuli su se udaljeni topot konjskih kopita i pucketanje točkova po kamenitom putu, harmonično usaglašeni sa cvrkutom ptica u vazduhu. Majine nozdrve lagano su podrhtavale, kao i uvek kada je bila zadovoljna. Uživala je u dodiru hladnih, dugih stabljiki trave i isušene, grube zemlje pod nogama i među prstima. Karner na podsuknji ispod svetle letnje haljine golicao joj je gole butine dok se

ljuljala. Na trenutak je sklopila oči, zbacila glavu, pustila da joj se po licu ocrta senka koju su pravili sunčevi zraci i lišće jabuke, a onda se ponovo sagnula prema spuštenoj grani i zagrizla kiselu jabuku. Jedan obris na ivici vidnog polja naterao ju je da podigne pogled. S prigušenim krikom je skočila na noge, knjiga joj je ispala iz ruku i nezgrapno pala na travu.

Neznanac je stajao u bašti s izgužvanim panama-šešišrom u ruci, s mornarskom torbom pod nogama i posmatrao je, samo nebo zna koliko. Sve na njemu bilo je tamno, delovao je zastrašujuće uprkos urednoj odeći: crna kosa, brada, varničave oči. Ipak, Maja nije osetila strah. Izbledela sećanja, pomešana s maštom i bogato nakićena, nisu joj dozvolila da ga odmah prepozna. Bio je iscrpljen od groznice i ritualnog posta, od sunca i monsunskih vetrova, od vrućine i prašine ogrubelo mu je lice i otvrdla koža. Pustinja i tropsko podneblje isprali su ono malo što je ostalo od mladalačke mekote; ostale su samo oštre crte lica. Usled vojničke discipline i nepresušne žeđi za novim iskustvima i saznanjima, svaka od proteklih godina ostavila je više nego trag. Osmeh se pojavio na njegovom licu, tako blistav, da je skoro zasmetao crtama lica koje same po sebi nisu bile stvorene za srdačnost: „Nećeš da me pozdraviš, princezo?“

Koliko puta je u sebi zamišljala ovaj susret. On dolazi jednog dana, stoji pred njom, ona mu trči u susret i grli ga, kao što je to uradila kao devojčica onog aprila poslednji put. Ipak, sada je samo nepomično gledala u njega, nesposobna da napravi bilo kakav korak. Bilo je isuviše stvarno da bi se donela odluka, bilo je kao u snu ili kao fatamorgana. A nije se oslonila na svoje srce koje joj je ludo zakucalo u grudima.

„Znači, kada breg neće Muhamedu mora Muhamed bregu“, doviknuo je Ričard i prišao joj. Konačno se Maja malo opustila i polako sišla s ljuljaške. Bacila je zagriženu jabuku i skriveno prešla rukom preko haljine. Sada je Ričard direktno

stajao pred njom, uzeo joj ruke u svoje i odmerio je, ali ništa nije rekao. Samo mu je brada zadrhtala kada je na usta prislonio njenu ruku, još uvek lepljivu od jabukovog soka. „Ako ovo nije ukus raja“, promrmljao joj je u dlan. Maji je jurnula krv u lice; htela je da mu se istrgne ali to nije učinila. Najednom, Ričard se uozbiljilo kada je palcem prešao preko Majinih jagodica, pogledom prešao svaki detalj njenog lica. „Veoma si mlada za ovakve bore, Majoška! Gde je nestala ona bezbrižna devojčica koju sve vreme nosim u svom srcu?“

Jedna jedina suza se otkotrljala i pala na njegov dlan, i onda je Maja počela da plače: od sreće, jer je njenom čekanju konačno došao kraj, i sa olakšanjem, jer je s Ričardom došao neko kome je bila poznata usamljenost ljudi, koji su bili drugačiji od onoga što je njihovo okruženje od njih očekivalo. „Nemoj plakati“, šapnuo je i zagrlio je čvrsto. „Tu sam. Vratio ti se tvoj stari vragolan!“ Obema rukama je pokrio njeno lice i zabacio joj glavu unazad. Lagano je prislonio usta na njeno čelo, na vlažne tragove po obrazima i bradi, i onda, posle kraćeg oklevanja, na njene usne. Usne su mu bile slane, skoro gorke, pomešane s dimom cigare, ukus koji je mirisao na Ričarda i na tuđinu iz koje je došao. Maja se pomerila malo unazad kada je stavio jezik u njena usta. Vrhom brade, koja je mirisala na pomadu, zagolicao je kraj njenih usana i izazvao tihi smeh u njoj. „Nikada ne bih mogao ni da zamislim da sam prvi koji podleže ovakvom iskušenju.“ Ljubio ju je dok je ona grabila vazduh, ljubio ju je sve dok nije pomislila da će se istopiti pod sunčevim zrakom i na toploj zemlji.

„Majo! *Maa-joo!*“ Trgnula se i izvirila ispod golog, snegom pokrivenog šipražja i pogledala u pravcu odakle je dolazio poziv. Na verandi je mogla da prepozna Andželininu svilenu

haljinu boje lavande. „Majo? Jesi li tu negde dole?“ Bilo je tipično za Andželinu da se nije ni trudila da spusti nogu u baštu da sneg ne bi upropastio njene cipele. Umesto toga, podigla se na vrhove prstiju, izvila telo i ispružila dug vrat. Iako njena mlađa sestra nije pročitala bogzna koliko knjiga, vid joj je bio slab. Ali, Andželina bi radije žrtvovala jedan od svojih prstiju nego što bi nosila naočare. „Naočare nose Snežanini patuljci i nijedan muškarac koji drži do sebe ne bi želeo da bude u prisustvu jednog takvog patuljka“, glasio je njen komentar pun prezira na ovu temu. Jeste, baš je Andželini pretila opasnost da bude ismejana na ovaj način, na koji se obično rugalo obrazovanim ženama, borcima za nezavisnost i ravnopravnost, često bi Maja pomislila u napadu dobronamerne pakosti. Zaista, udvaraći su čak smatrali i privlačnim Andželinino nabiranje nosa i žmirkanje plavim očima dok se trudila da vidi nešto na većoj udaljenosti. Tako je uglavnom bilo i sa svim drugim stvarima koje je Andželina uradila ili izrekla.

Maja je užurbano sakrila pismo, skočila na noge i iskrala se kroz baštensku kapiju na ulicu. Uprkos obećavajućem imenu, Blek hol ulica je bila nešto malo više od običnog poljskog nepopločanog puta s pobodenim grubim kocima, poput većine prigradskih puteva. Na snežnom pokrivaču ocrtavali su se tragovi točkova kočija. Sa druge strane ulice širila su se polja i livade, pokriveni snežnim pokrivačem. Na horizontu su grane sivoplavih grabova obgrlile olovno nebo, i jedino je glog rasplamsao svoje perasto lišće. Niz Blek hol ulicu ređale su se četvrtaste kućice po modi s početka veka. Njeni stanovnici su iza visokih prozora neometano gledali na elegantnu Ulicu sv. Žila, s mnogo drveća. Bašte iza kuća su bile zaštićene visokim zidovima od napada lisica, koje su u čoporima navirale noću. Uz zidine, pokrivenne lišajem nalik kornjačinom oklopu, Maja je išla prema gradu, jedinom mestu koje je u ovom trenutku moglo da joj pruži utehu.

2

 Dva mladića su jurila kroz luksuzno predvorje stanice Juston, jedan u grimiznocrvenoj uniformi Istočnoindijske kompanije, drugi u uniformi kaki boje. Svaki je nosio mornarsku torbu prebačenu preko ramena, za kopču torbe bio je prikačen nosač za stvari na kome su za sobom vukli kutije i kofere. Gurali su se među putnicima, koji su za razliku od njih još uvek imali vremena i lagodno se šetali naokolo. Trčali su pored onih koji su upravo doputovali i tražili pogledom rođake ili prijatelje koji su došli da ih sačekaju. Da bi u poslednjoj sekundi izbegle sudar, dve starije gospođe s ljutitim izrazom lica napravile su par koraka unazad pa su im se u zamahu zanele široke suknje. Muškarac sa sivom bradom i cilindrom na glavi zapretio je štapom i uputio im glasne psovke. „Izvinite“, uzvikivao je mladić u grimiznocrvenoj uniformi, „prostite“, odjekivao je eho njegovog saputnika, i trčali su dalje, koliko su ih noge nosile, do jednog od prolaza koji su vodili ka peronu.

Prodoran zvižduk pištaljke konduktera odjeknuo je peronom potpuno prekrivenim parom, odbio se o stakleni krov sa filigranskom mrežom metalnih greda i glasno se razlegao kroz prostor. Jednu oktavu dublje odgovorila je lokomotiva, ispustila

je novu količinu pare i uzdišući polako se pokrenula. U punom trku vojnici su skočili na pedalu zadnjeg vagona i poslednji voz *London & North Western Railway* napuštao je stanicu.

„Uspeli smo!“ Džonatan Grinvud bacio je svoju mornarsku torbu na gornji prtljažnik. Duboko dišući bacio se na bordo sedište i noge obuvane u teške čizme ispružio s bolnim izrazom lica.

„Bilo je tesno!“, stigao je odgovor sa sedišta prekoputa, takođe uz grabljenje vazduha. „Da je... da je ova prokleta parna mašina krenula samo dva minuta ranije morali bismo da se pobrinemo za smeštaj noćas!“

„Ipak je *P&O Steam Navigation Company* opravdala svoje ime i dva dana ranije od planiranog dovezla nas iz Aleksandrije u London! Usput, jednu noć u Londonu nekako bi i preživeli“, rekao je Džonatan i namignuo. Umesto odgovora njegov saputnik je podigao svetlu obrvu i ispustio neartikulisane glasove, zarežao i zakevtao i obojica su prasnula u jednoglasni smeh.

Voz je ubrzao, trzao se i gmizao prelazeći preko skretnica. U modernom panorama-prozoru ogledao se kupe. Džonatan je kritički posmatrao svog dvojnika koji je brisao znojem obliveno čelo – imao je kovrdžavu kosu, ali je u vojsci bio ošišan na kratko i blage talase je morao dodatno da kroti s puno pomade i truda. Posle trke ulicama Londona, pramenovi kose su mu se nakostrešili poput đavoljih rogova. Rukom je prešao preko glave, ali svi njegovi pokušaji bili su neuspešni; poput elastičnih federa, vrhovi su se širili uvis. Čak i u ispranim bojama prozora, crveni ton kose prožimao se sa grimiznom bojom uniforme. Potisnuo je uzdah i osetio je, kada je krajičkom oka uhvatio pogled svog saputnika, da je otkriven u svojoj sujeti.

„Lako je tebi da se smeješ“, branio se Džonatan spreman za napad, „ti uvek izgledaš kao oljušteno jaje!“